

LATVIJAS UNIVERSITĀTE

LATVIJAS UNIVERSITĀTEI – 80

KONFERENCES REFERĀTU TĒZES

Rīga 1999

I.Grosvalds, U.Alsknis

LATVIJAS UNIVERSITĀTES ĶĪMIJAS FAKULTĀTE (1919-1944)

Ķīmijas fakultātē 1919.gadā izveidoja divas nodaļas: ķīmijas un farmācijas. Ķīmiju nodaļā pirmajā desmitgadē noteicošais vārds teorētiskās disciplīnās bija profesoriem M.Centneršvēram un V.Fišeram. Neorganiskās un fizikālās ķīmijas katedras līdz aizbraukšanai uz Varšavu līdz 1930.gadam vadīja un lekcijas šajās nozarēs lasīja M.Centneršvērs, bet analītiskās un organiskās ķīmijas katedras līdz savai nāvei 1934.gadā vadīja un lekcijas lasīja V.Fišers. Pēc viņiem neorganisko ķīmiju pārņēma A.Kešāns, fizikālo ķīmiju – A.Petrikalns, analītisko ķīmiju – M.Straumanis, bet organisko ķīmiju – G.Vanags. Vispārīgā ķīmijā dabu zinātņu, lauksaimniecības un tehniskām fakultāšu lekcijas lasīja profesori O.Lucs, A.Liepiņš un A.Janeks, kurš pasniedza arī dispersoidoloģiju ķīmiķiem. Heterocikliskos savienojumus stereoķīmiju un cukurus lasīja doc. P.Kalniņš. Ķīmijas tehnoloģijā – ķīmiskās rūpniecības pamatos, siltumtehnikā strādāja prof. K.Blahers, šķiedrvielu, krāsvielu un ādu tehnoloģijā – J.Auškāps, silikātu tehnoloģijā un preču zinātnē – E.Rozenšteins, kurināmo vielu tehnoloģijā – prof. M.Prīmanis, lauksaimniecības, tauku un eļļu tehnoloģijā – vec.doc. E.Lindemanis, bet metalurģijā un elektroķīmijā – vec.doc. E.Dišlers. Pēc prof. E.Rozenšteina nāves 1933.gadā preču zinātnes kursu uzticēja doc. A.Ieviņam, bet silikātu tehnoloģiju – J.Eidukam. Kristalogrāfiju, mineraloģiju un ģeoloģiju pārzināja prof. B.Popovs.

Farmācijas nodaļā izveidoja Farmācijas ķīmijas (vadītājs prof. J.Maizīte), Praktiskā farmācijas (vadītājs prof. J.Kupcis (1919-36), doc. J.Rumments (1936-43)), Farmakognozijas (vad. prof. E.Svirlovskis) un Uzturvielu ķīmijas (vad. prof. E.Zariņš) katedras. Lai gan ar Rīgas Politehniskā institūta Ķīmijas nodaļas evakuāciju uz Maskavu I Pasaules kara laikā fakultāte bija zaudējusi laboratorijas iekārtu un piederumus, pateicoties pirmo dekānu V.Fišera, E.Zariņa un J.Auškāpa pūlēm, LU saimnieciskā prorektora (1919-20) M.Prīmaņa palīdzībai, iepērkot visu vajadzīgo Vācijā, izdevās nodrošināt normālus darba apstākļus. Vēlāk fakultāti lietpratīgi vadīja M.Prīmanis, A.Petrikalns, A.Kešāns, padomju laikā – 1940./41.m.g. – A.Ieviņš, vācu laikā – G.Vanags un A.Kešāns. Ar laiku fakultātes telpas Kronvalda bulvārī 4 kļuva par šaurām. Uz Baznīcas ielu 5 pārcēla Farmakognozijas un farmācijas katedru. 1936.-37.gadā fakultātei pē arhit. A.Krūmiņa projekta uzbūvēja 4.stāvu. Fakultātē 1923./24.mācību gadā strādāja 34 mācību spēki, no tiem 6 profesori, 10 docenti, studēja 542 studenti, no tiem 361 ķīmiķis, 161 farmaceiti, beidza 32 ķīmiķi un 1 farmaceits, bet 1938./39. m.g. strādāja 48 mācību spēki, no tiem 11 profesori, 10 docenti, studēja 627 studenti, no tiem 248 ķīmiķi, 369 farmaceiti, beidza 11 ķīmiķi un 32 farmaceiti. Pavisam (1919-40) fakultāti beiguši 577 studenti, no tiem 342 ķīmiķi inženieri un 235 farmaceiti. No ķīmiķiem un maģistriem 290 bija vīrieši, 52 – sievietes; no farmaceitiem 93 vīrieši, 142 sievietes. Kā norāda prof. M.Straumanis, "Studiju ilgums bija paredzēts 4,5 – 5 gadi, bet reti kāds šinī laikā varēja veikt plašu teorētisko un praktisko programmu. Vislielākā klupšanas alēmens bija divas pirmās laboratorijas, kas no beidzējiem prasīja stingras praktiskas un teorētiskās zināšanas neorganiskā ķīmijā, nākošais – fizikālā ķīmija un matemātika. Fakultāte nespējīgie nespēja beigt, ķīmiķu un farmaceitu starpā nebija bezdarba, pamazām sāka uzplaukt un attīstīties ķīmiskā un ķīmiski-farmaceutiskā rūpniecība."

Augstā līmenī fakultātē bija zinātne. M.Centneršvērs un M.Straumanis pilnveidoja lokālo elementu teoriju korozijā, kas ieguva speciālistu vispārīgu atzinību. Savukārt M.Straumanis ar A.Ieviņu izstrādāja precīzo asimetrisko metodi rentgenogrāfijā kristālu režģu konstantu noteikšanai, kas vaipagojās ar monogrāfiju "Die Präzisionsbestimmung von Gitterkonstanten nach der asymmetrischen Methode" (1940.). A.Fišers ar G.Vanagu uzsāka pētījumus indandiona ķīmijā. G.Vanags ieguva 2-nitroindandionu-1,3, kas izrādījās vērtīgs reaģents amīnu noteikšanai

E.Iegrīve, lietojot organiskās krāsvielas, atrada daudzas jutīgas reakcijas katjonu, anjonu un organisko vielu pierādīšanā. Ievērojamus panākumus guva B.Jirgenšons ar biokoloīdu pētījumiem. Viņš kopā ar O.Lucu atrada lūkumību dabīgo un mākslīgo aminoskābju identificēšanai. Ievēribu ieguva M.Straumana un A.Cīruļa darbi par vara azīdu kompleksiem savienojumiem. Praktiska nozīme bija E.Rozenšteina un J.Eiduka pētījumiem par Latvijas derīgajiem izrakteņiem – mālu, kaļķakmeni, dolomītu, ģipšakmeni, smiltīm, J.Kuča pētījumiem par minerālūdeņiem un dziednieciskām dūņām un E.Zariņa – par vietējām uzturvielām.

Doktora disertācijas aizstāvēja 23 fakultātes mācību spēki: M.Straumanis (1927), A.Janeks, A.Petrikalns (1928), E.Iegrīve, A.Češāns, J.Krustiņš (1929), J.Auškāps, A.Liepiņš (1930), E.Rozenšteins (1931), G.Vanags (1932), B.Jirgenšons (1933), M.Prīmanis, V.Štāls, A.Tauriņš, J.Rumments (1936), J.Maizīte, E.Svirlovskis (1937), A.Ieviņš, P.Kalniņš (1938), A.Cīrulis, K.Kazeroškis (1943), O.Ripa, N.Brakšs (1944).